Ulakbilge
Sosyal Bilimler Dergisi

NURULLAH BERK'İN ESERLERİNDE MOTİF ETKİLERİ VE TÜRK RESİM SANATINDAKİ YANSIMALARI

Nihan ÇETİNKAYA[1]
Selda MANT MENAY[2]

[1] Kütahya Dumlupınar Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Sanat ve Tasarım Anasanat Dalı, Yüksek Lisans Öğrencisi, nihanguzeldal@gmail.com, ORCID: 0009-0007-3014-8021
[2] Prof. Dr., Kütahya Dumlupınar Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi, selda.mant@dpu.edu.tr, ORCID: 0000-0003-1681-3770

Çetinkaya, Nihan ve Selda Mant Menay. "Nurullah Berk'in Eserlerinde Motif Etkileri ve Türk Resim Sanatındaki Yansımaları". ulakbilge, 96 (2025/3): s. 206–212. doi: 10.7816/ulakbilge-13-96-04

ÖZ

Nurullah Berk'in eserlerinde görülen motifler, sanatçının Türk resmine özgün modern anlatım dili oluşturma arayışının somut birer yansımasıdır. Tarihe ve Türk kültürüne bağlı olan sanatçı, eserlerinde Türk sanatını modern bir şekilde ele almıştır. Araştırmanın amacı, Cumhuriyet dönemi Türk resim sanatının öncülerinden Nurullah Berk'in eserlerinde motif etkilerini ve bu etkilerin Türk resim sanatındaki yansımalarını incelemektir. Araştırma tarama yöntemi ile desenlenmiştir. Ayrıca eser analizi yapılmıştır. Berk, Batı resim anlayışının biçimsel yeniliklerini benimserken, geleneksel Türk-İslam sanatının motifsel ve estetik değerlerinden beslenmiş; böylece yerli öğelerle evrensel sanat dili arasında özgün bir sentez oluşturmuştur. Sanatçının eserlerinde görülen yüzeysel düzen, geometrik biçim kurgusu ve renk anlayışı, minyatür, hat ve tezhip gibi geleneksel sanatların biçimsel ilkeleriyle doğrudan ilişkilidir. Berk'in eserlerindeki figüratif ve biçimsel yaklaşım, modern sanatın plastik değerlerini Anadolu'nun gündelik yaşamını, el sanatlarını ve doğa betimlemelerini harmanlayarak kendine özgü modern bir ifade biçimi oluşturduğu görülmektedir. 'Gergef İşleyen Kadın' eserinde geleneksel kadın emeği, üretkenlik ve kültürel süreklilik sembolleşirken, 'Nargile İçen Adam' toplumsal yaşamdan bir kesiti, erkek sosyalleşme kültürünü sembolik bir biçimde ortaya koyar. 'Deve Dikenleri' ise doğa motifleri aracılığıyla Anadolu coğrafyasının direnci ve sade güzelliğini temsil eder. Bütün bu eserlerde Berk, Batı modernizminin biçimsel dilini yerel temalarla sentezleyerek, Türk modernizminin özgün bir anlatım biçimini oluşturmuştur. Günlük yaşamı konu alan figüratif eserlerinde Anadolu motiflerini kübik etkilerle harmanlayan sanatçının eserlerinde yer verdiği motifler, hem toplumsal belleği hem de estetik yeniliği temsil eden kültürel semboller hâline gelmiştir.

Anahtar Kelimeler: Nurullah Berk, motif, Türk resim sanatı

Makale Bilgisi:
Geliş: 14 Kasım 2025 Düzeltme: 20 Aralık 2025 Kabul: 21 Aralık 2025

© 2023 ulakbilge. Bu makale Creative Commons Attribution (CC BY-NC-ND) 4.0 lisansı ile yayımlanmaktadır.

Giriş

Nurullah Berk 22 Mart 1906 yılında İstanbul'da doğmuştur. Sanata olan ilgisi ile eğitimine Sanayii Nefise Mektebinde devam etmiştir. Atölye derslerinde Hikmet Onat ve İbrahim Çallı'nın öğrencisi olarak eğitim görerek mezun olmuştur. 1924 yılında Fransa'da Paris Güzel Sanatlar Yüksek Okulunda eğitimine devam etmiştir. Eğitimini Ernest Laurent'nin öğrencisi olarak 1928 yılında tamamlamıştır. Paris'te aldığı eğitimle Batı sanatını aktarmak için Türkiye'ye dönmüştür (Şerbetçi, 2008, s. 37).

Görsel 1: Nurullah Berk (1906-1982),

Nurullah Berk, Türkiye'ye döndüğünde aldığı eğitimler ve deneyimlerle Türk modern sanatını teorik bilgi ve tekniklerle harmanlayarak bir üslup geliştirmiştir. Geliştirdiği bu üslupla Batı sanatını ve Geleneksel Türk sanatını birleştirip yeni bir akım oluşturmayı amaçlamıştır. 1933 yılında Türk sanatında önemli bir yer aldığı sırada Cemal Tollu, Elif Naci, Zühtü Müridoğlu, Abidin Dino ve Faik İzer ile D Grubu adını verdiği Türk modern sanat grubunu kurmuştur. Grubun genel amacı, Türk sanatında sanat akımlarını uluslararası düzeyde somutlaştırarak açık bir dille ifade etmektir (Şerbetçi, 2008, s. 1).

Nurullah Berk'in eserlerinde geometrik-figüratif (konstrüktivizm) ve biçimsel yaklaşımı plastik değerlerini Anadolu'nun gündelik yaşamına, el sanatları ve doğa betimlemeleriyle harmanlanması sonucu kendine özgü bir ifade biçimi oluşturmuştur. Tarihe ve Türk kültürüne bağlı olan Nurullah Berk, eserlerinde Türk sanatını modern bir şekilde ele almıştır. Eserlerinde Kübizm etkilerine yer vermiştir (Tüzün ve Yıldız, 2023, s. 378).

Sanatçı, D Grubu dönemindeki resimlerinde (1933-35) Bireşimsel Kübizme yakınlığı sezilir. İskambil Kağıtlı Natürmort (Resim 6) bu eğilimlerin bir ürünüdür. Berk'in D Grubunun ilk yıllarında yaptığı bu türden geometrik kompozisyonları giderek iki boyutlu, yüzeysel yapımcı bir resme yönelmiştir. Bu resimleri, özellikle kadın portre ve figürleri dikkati çekmektedir. Sanatçının 1950'lerdeki resimlerinde tümüyle çizgisel ve iki boyutlu bir konstrüksiyona rastlanmaktadır. 1950'lerin sonunda Berk, Türk resminde bir Doğu-Batı bireşiminin gerekliliğini savunmuştur. Bu tarihlerden sonra Türkiye'ye özgü motif ve ögeleri araştırmaya yönelmiş, yazma ve minyatürleri inceleyerek bunları batılı tekniklerle biçimlendirmeye çalışmıştır. Türkiye'de geometrik- figüratif bir Yapımcılık'ın ilk temsilcilerinden olmuştur. Sanatçı, çağdaş anlayışların tanıtılması ve tartışılmasına yardımcı olmuş, geleneksel motiflerden yararlanarak ulusal resim araştırmalarını güçlendirmiştir (Dal, 1997, s. 223).

Türk resminde Batılı modernist anlayışı benimseyen öncü sanatçılardan biri olan Berk'in sanatında, Batı resim teknikleriyle birlikte Türk-İslam sanatının motifsel ve biçimsel özellikleri önemli bir yer tutar. Bu yönüyle sanatçı, "yerli motiflerin çağdaş bir biçimle yeniden yorumlanması" anlayışının öncülerindendir (Berk, 1952, s. 34).

Nurullah Berk'in Eserlerinde Motif Etkileri

Motif, sanat eserlerinde tekrarlanan, sembolik veya süsleyici biçimsel unsurlar olarak tanımlanır (Özsezgin, 1998, s. 47). Geleneksel Türk sanatında motifler genellikle bitkisel, geometrik veya soyut biçimlerden oluşur. Bu motifler sadece dekoratif değil, aynı zamanda inanç, kültür ve kimlik göstergesi olarak işlev görür (Tansuğ, 1986, s. 23). Nurullah Berk, bu motifleri doğrudan kopyalamak yerine, onları modern sanatın biçimsel diline uyarlamış, böylece geçmişle bugünü birleştiren bir ifade biçimi yaratmıştır.

Geleneksel sanatın yüzeysel anlayışı: Berk'in eserlerinde dikkat çeken unsurlardan biri, minyatür sanatındaki yüzeysel (perspektifsiz) kompozisyon anlayışının çağdaş biçimlerle harmanlanmasıdır. Özellikle "Kahve Ocağı" ve "Berber" gibi çalışmalarında figürler, mekânla ilişkili değil, yüzey üzerinde ritmik bir düzenin parçası olarak yer alır. Bu yaklaşım, İslam sanatının "boşluk değil yüzey" ilkesini modern bir dille

yeniden yorumlamaktadır (Özsezgin, 1998, s. 112).

Geometrik düzen ve yapısalcı biçim: Nurullah Berk'in D Grubu döneminde geliştirdiği resim anlayışı, geometrik biçimlerin kompozisyonun ana yapısını oluşturduğu bir estetik üzerine kuruludur. Bu geometrik düzen, İslam sanatında yer alan simetri ve ritmik tekrar geleneğinin çağdaş bir yansımasıdır. Örneğin, "Balıkçılar" adlı eserinde figürlerin ve ağların biçimsel kurgusu, desensel bir bütünlük yaratır.

Renk ve yüzey değerleri: Berk'in renk tercihleri, minyatür sanatında sıkça kullanılan doygun ve düz renk alanları ile benzerlik gösterir. Renklerin sembolik değeri, İslam sanatındaki estetik anlayışı çağrıştırır. Altın sarısı, lacivert ve kırmızı tonları, onun kompozisyonlarında yalnızca biçimi değil, aynı zamanda duygusal ve kültürel atmosferi belirleyen öğelerdir (Tansuğ, 1986, s. 208).

Nurullah Berk, eserlerinde Anadolu'nun gündelik yaşamını ve kırsallığı ele alarak kübizmin etkilerine fazlaca yer vermiştir.

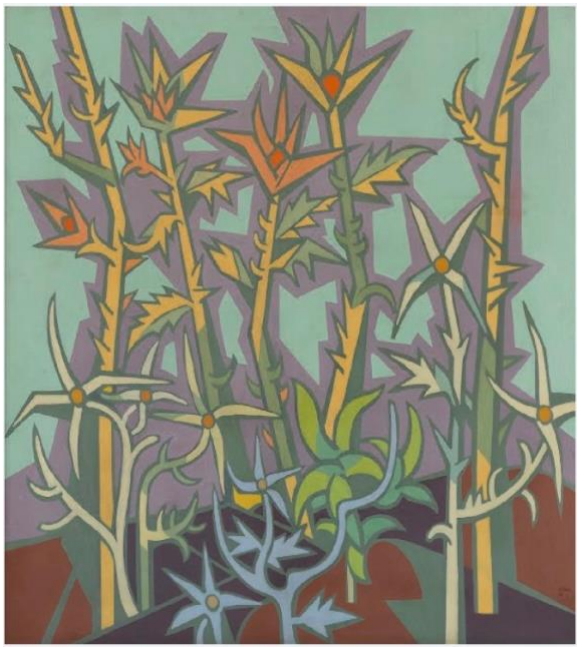
Görsel 2: Nurullah Berk, Gergef İşleyen Kadın, 1957, Guaj Boya, 66 x 46 cm, İstanbul Resim ve Heykel Müzesi.

Nurullah Berk, Gergef İşleyen Kadın (Görsel 2) eserinde, tek kadın figürünün ana teması 'emek' tir. Geleneksel Türk motifleri gergef de kullanılmıştır. Motifinde yeni açmış bir çiçek, tomurcuklar ve kenarlarında yaprakları ve desenlerine yer verilmiştir. Motifte sarı rengin hakim olduğu motifler geometrik formda olup kontur çizgileri kesin ve nettir. Esere aileye destek vermek amacıyla gece vakti sandalyeye oturmuş bir kadının gergef işlediği fikri aktarılmak istenmiştir (Yıldırım Kaptan ve Alp, 2025, s. 329).

Görsel 3: Nurullah Berk, Nargile İçen Adam, 60x93 cm, yağlıboya tuval, İstanbul Resim ve Heykel Müzesi

Nurullah Berk, Nargile İçen Adam (Görsel 3) eserinde devam eden mavi renk düzenli bir biçimde ve geometrik formlarla bütünlük oluşturacak şekilde kullanılmıştır. Kontur çizgileri sert ve belirgindir. Balkon demirleri motifleri Türk gelenekselliğinin modelini yansıtmaktadır. Genel olarak mavi rengin baskınlığı erkeği ifade ederken beyaz, sarı, eflatun, kiremit rengine ve kırmızıya da yer verilmiştir. O döneme ait erkek figürünün yaşamından kısa bir kesit yer aldığı bir eserdir (Susuz ve Öztürk, 2023, s. 251).

Görsel 4: Nurullah Berk, Deve Dikenleri, 1968, Yağlı boya, 100x100 cm, Türkiye İş Bankası Sanat Eserleri Koleksiyonu

Berk'in Deve Dikenleri (Görsel 4) adlı eserinde, kırsalda doğayı betimlemeyi tercih ettiği görülmektedir. Motiflerde geometrik formlar ile deve dikenlerin renkleri toprakla bir bütün halde yumuşak renk geçişleri ile gösterilmiştir. Doğada bulunan dikenli bitkilerin ele alındığı, hafif ve keskin çizgilerin hakim olduğu estetik bir eseridir. Odak noktası önde mavi renkte verilen deve dikenidir. Fonda turkuaz ve eflatun tonlarına ağırlık veren

sanatçı, deve dikenlerin de sarı, turuncu, bej ve yeşil tonlarını kullanmıştır. Toprak zeminde ise kahverengi, lacivert, gri renkleri ile bütünlüğü sağlamıştır (Özmen, 2024, s. 694).

Görsel 5: Nurullah Berk, İncir Dalında Beyaz Güvercinler, 1978, 70x70cm, Türkiye İş Bankası Sanat Eserleri Koleksiyonu

Nurullah Berk'in, doğa betimlemesi yapılan İncir Dalında Beyaz Güvercinler (Görsel 5) eserinde, incir ağacının gövdesi yumuşak konturlar ile dallarına geçiş yapılan motifler kullanılmıştır. Dalların incirlerin ve yaprakların renkleri uyum içerisinde betimlenmiştir. Dallardaki farklı yönlere bakan güvercinlerin ise gri tonları geçişler ile resmedilmiştir. Zeminde keskin geometrik geçişlere mor ve gri tonlarda ağırlık verilerek kompozisyon bütünlüğü sağlanmıştır.

Görsel 6: Nurullah Berk, İskambil Kağıtlı Natürmort, Tuval Üzerine Yağlıboya, 60x80cm, 1933

Nurullah Berk, İskambil Kağıtlı Natürmort (Görsel 6) eserinde, motifleri mavi tonlarda boyanmış zemin üstüne kavuniçi, sarı ve yeşilin tonları ve beyaz kullanmıştır. Masa üstünü ya da masa örtüsünü simgeleyen ve sözü edilen renklerde boyanmış yarım dairelerin arasına masadaki sürahi, meyve tabağı ve benzeri öğeleri simgeleyen çeşitli dörtgen ve geometrik biçimler yerleştirilmiştir. Tabloya adını veren ve büyük olasılıkla biçimlerinden dolayı seçilen iskambil kağıtları bu parçaların arasına serpiştirilmiştir. Tümüyle geometrik biçimlere dönüştürülmüş, Kübist bir kompozisyon oluşturan bu öğelerin her biri, birbirinden kesin çizgilerle ayrılmıştır (Dal, 1997, s. 223).

Görsel 7: Nurullah Berk, Padişah, tuval üzerine yağlı boya, 80x80cm

Padişah eserinin motiflerinde keskin konturlar kullanmıştır. Geleneksel motifleri padişah figürünün hemen arka tarafında bulunan duvar fresklerinde mavi astarın üzerine sarı renkte çiçekler işlemiştir. Üzerinde cam detayları üzerine siyah renkte geometrik formlar kullanmıştır. Sarı ve kırmızı renkte tahta oturmuş olan padişah figürü başında sarığı ile gri kaftanı ve üzerinde bulunan mavi kollarına kadar uzanan kıyafetindeki beneklerle figürünü tamamlamıştır. Nurullah Berk'in geleneksel motifleri modern bir anlayışla yeniden yorumlaması, Türk resim sanatında ulusal kimlik arayışının yönünü belirlemiştir. 1950'lerden itibaren Bedri Rahmi Eyüboğlu, Abidin Dino, Eren Eyüboğlu gibi sanatçılar da Anadolu motiflerini çağdaş plastik değerlerle birleştirerek "yerli modernizm" anlayışını geliştirmişlerdir (Özsezgin, 1998, s. 114). Berk'in sanat felsefesi, sonraki kuşaklarda "yerli öğelerle modern biçim arasındaki denge" arayışına yön vermiştir. Özellikle 1960 sonrası Türk resminde görülen desensel yüzey kurgusu, yerli simgelerin modernist biçimlerle birleşmesi, Berk'in açtığı yoldan ilerleyen bir anlayış olarak değerlendirilebilir (Çalışlar, 2003, s. 59).

Sonuç

Nurullah Berk, Türk resim sanatında gelenek ile modernizm arasındaki dengeyi kurmayı başarmış bir sanatçıdır. Onun eserlerinde motifler sadece estetik bir unsur değil, aynı zamanda kültürel belleğin taşıyıcısıdır. Sanatçı, Türk-İslam sanatının biçimsel mirasını çağdaş bir dilde yeniden kurgulayarak, Türk resmine özgü bir modernist üslubun temellerini atmıştır. Bu yaklaşım, sonraki kuşaklarda da "yerel kimlikle evrensel ifade" arayışının temelini oluşturmuştur.

Kaynaklar

Berk, N. (1952). *Resim Bilgisi ve Sanat Üzerine Yazılar*. İstanbul: Maarif Matbaası.

Çalışlar, T. (2003). *Cumhuriyet Dönemi Türk Sanatı*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.

Dal, E. (1997). *Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi*, Yem Yayınları, İstanbul.

Özsezgin, K. (1998). *Cumhuriyet Dönemi Türk Resmi*, Ankara: İş Bankası Kültür Yayınları.

Tansuğ, S. (1986). Çağdaş Türk sanatı. Remzi Kitabevi.

Özmen, A. (2024). Türk Kültür ve Sanatındaki Bitki Sembolizminin Çağdaş Türk Resim Sanatındaki Yansımaları. RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi, (Ö15), 683-696. DOI: https://zenodo.org/record/13825278

Şerbetçi, F. (2008). D Grubu sanatçılarının Türk resim sanatının gelişim sürecine kazandırdığı farklı bakış açıları (Yüksek lisans tezi). Trakya Üniversitesi, Edirne.

Susuz, M., & Öztürk, M. S. (2023). Türk Resim Sanatında Bir Öncü Hareket Olan D Grubu'nun Düşünsel Temelleri. *Konya Sanat,* (6), 244-257.

Tüzün, M., & Yıldız, K. (2023). Yurt Gezileri ve Trakya. *Humanitas-Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, 11(INCSOS VIII Özel Sayısı), (s: 370- 381)

YILDIRIM KAPTAN, R. S., & ALP, K. Ö. (2025). Nurullah Berk'in Resimlerinde Kadın Figürlerine Tematik Bir Yaklaşım. *İdil: Journal of Art & Language*, 14(117).

Görsel Kaynakçası

Görsel 1: https://sanattasarimgazetesi.com/?p=57904, 28.10.2025

Görsel 2: Yıldırım Kaptan, Alp, "Nurullah Berk'in Resimlerinde Kadın Figürlerine Tematik Bir Yaklaşım". idil, 117 (2025/2): s. 322-335. doi: 10.7816/idil-14-117-11, 28.10.2025

Görsel 3: Susuz, Öztürk, 2023, Türk Resim Sanatında Bir Öncü Hareket Olan D Grubu'nun Düşünsel Temelleri, Necmettin Erbakan Üniversitesi Konya Sanat Dergisi, 6, s: 244-257, 28.10.2025

Görsel 4 : https://artsandculture.google.com/asset/devedikenleri-thistles-0103/egGxBiITEBfYnQ, 30.10.2025

Görsel 5: https://artsandculture.google.com/asset/%C4%B0ncir-dal%C4%B1nda-beyaz-g%C3%BCvercinler-white-doves-on-a-fig-branch-nurullah-berk/DwGDprYd5jGuBQ?hl=en, 30.10.2025

Ulakbilge
Sosyal Bilimler Dergisi

MOTIF EFFECTS IN NURULLAH BERK'S WORKS AND THEIR REFLECTIONS IN TURKISH PAINTING

Nihan ÇETİNKAYA, Selda MANT MENAY

ABSTRACT

The motifs seen in Nurullah Berk's works are a concrete reflection of the artist's quest to create a unique, modern narrative language for Turkish painting. Committed to history and Turkish culture, the artist has presented a modern perspective on Turkish art in his works. The purpose of this research is to examine the influence of motifs in the works of Nurullah Berk, one of the pioneers of Turkish painting during the Republican era, and the reflections of these influences on Turkish painting. The research was designed using a survey method. An analysis of the work was also conducted. While Berk adopted the formal innovations of Western painting, he drew inspiration from the motifs and aesthetic values of traditional Turkish-Islamic art, thus creating a unique synthesis between indigenous elements and the universal language of art. The superficial order, geometric form structure, and color perception seen in the artist's works are directly related to the formal principles of traditional arts such as miniature, calligraphy, and illumination. The figurative and formal approach in Berk's works blends the plastic values of modern art with depictions of nature, including Anatolian daily life and handicrafts, creating a uniquely modern language of expression. While the work 'Woman Working the Embroidery' symbolises traditional female labour, productivity and cultural continuity, the 'Man Smoking the Hookah' symbolically reveals a section of social life and the culture of male socialisation. "Camel Thorns" represents the resilience and simple beauty of Anatolia through natural motifs. In all these works, Berk synthesizes the formal language of Western modernism with local themes, creating a unique narrative form of Turkish modernism. The motifs included in the artist's works, which blend Anatolian motifs with cubic influences in his figurative works about daily life, have become cultural symbols representing both social memory and aesthetic innovation.

Keywords: Nurullah Berk, motif, Turkish painting